

УДК 323.15:323.173:327.58

**ЕТНОПОЛІТИКА В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
У ПОПЕРЕДЖЕННІ ІРЕДЕНТИЗМУ**

**ETHNICPOLICY IN UKRAINE:
PROBLEMS AND PERSPECTIVES
IN THE PREVENTION OF IRREDENTISM**

Горло Н. В.,

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри політології, Запорізький національний
університет (Запоріжжя, Україна), e-mail:
ngml@ukr.net

Gorlo N. V.,

Ph.D. in History, associate professor of the
Department of Political Sciences, Zaporizhzhya
National University (Zaporizhzhya, Ukraine), e-mail:
ngml@ukr.net

Проаналізовано стан етнополітики в Україні через призму її здатності до попередження проявів іредентизму. Тема досліджується в двох аспектах: забезпечення прав національних меншин і регулювання відносин між меншинами та спорідненими державами. Показано, що етнополітика не сприяла формуванню спільної національно-громадянської ідентичності, що спричинило посилення впливу сусідніх держав на споріднені етнічні групи. Запропоновано кроки по оптимізації вітчизняної етнополітики у напрямі попередження появи іредентистських настроїв з боку національних меншин.

Ключові слова: іредентизм, етнополітика, національна меншина, споріднена держава, ідентичність.

The article analyzes the state of ethnopolitics in Ukraine through the prism of its ability to prevent manifestations of irredentism. The topic is being studied in two aspects: the protection of the rights of national minorities and the regulation of relations between minorities and kin states. It is shown that ethnopolitics did not contribute to the formation of a common national-civil identity, which led to the strengthening of the influence of neighboring countries on related ethnic groups. The steps to optimize domestic ethnopolitics in order to prevent the emergence of irredentist sentiments by national minorities are proposed.

Keywords: irredentism, ethnopolitics, national minorities, kinstates, identity.

Аналізуючи причини посилення сепаратистських настроїв в Україні, які призвели до дезінтеграційних процесів, вітчизняні науковці наголошують на неефективній державній етнополітиці, у ході реалізації якої не вдалося сформувати спільну національно-громадянську ідентичність, у той час як це завдання було вкрай важливим з огляду на поліетнічний склад населення держави. Внаслідок цього по деколи у мешканців прикордонних регіонів етнічна і регіональна ідентичності почали домінувати над загальнонаціональною, в окремих випадках це призвело до пріоритетної ідентифікації себе з народами суміжних держав, і, як наслідок, спричинило виникнення і редентистських настроїв. Очевидне певне протиріччя: за роки незалежності була розроблена ціла низка нормативно-правових документів, пов'язаних з питаннями захисту прав національних і етнічних меншин, були створені умови для того, аби представники меншин досить активно користувалися своїми правами, передусім у сферах культури і освіти, але у підсумку це не забезпечило державу від появи сепаратистських тенденцій, що мали іредентистський характер. Зрозуміти це протиріччя – означає спробувати

дати відповіді на питання: чи достатнім було нормативне забезпечення етнополітики? у яких сферах меншини відчували неповну реалізацію своїх прав? які аспекти взаємодії національних меншин і споріднених держав не були враховані українською владою і вийшли з-під контролю? Вирішення цього протиріччя є нагальною потребою сьогодення, проблема не втрачає актуальності досьогодні, адже й нині в Україні існує загроза виникнення іредентизму у прикордонних регіонах, тому необхідно робити висновки з попередніх невдач задля уникнення помилок у майбутньому.

Зауважимо, що вивчення означеної проблеми має важливе практичне значення у сучасних українських реаліях, коли внаслідок реалізації політики іредентизму Російською Федерацією Україна втратила контроль над частиною своєї території. Характер суспільно-політичних процесів у Криму та в Україні, як наголошує О. Литвиненко, насамперед визначається внутрішніми чинниками, а будь-який зовнішній вплив має лише другорядний характер: «зовнішні сили не детермінують суспільні процеси, а користуються наявними, наданими їм насамперед українською владою, можливостями...» [7, с. 76], тож пошук ефективних шляхів для попередження нових проявів іредентизму є нагальним завданням держави.

Етнополітична проблематика традиційно перебуває в центрі уваги українських науковців. Стану реалізації етнополітики в Україні і проблемі забезпечення прав національних меншин присвячені праці І. Зварича, В. Свтуха, В. Когігоренка, І. Кресіної, В. Крисаченка, І. Попової, М. Степика та ін. Причини виникнення сепаратизму у різних регіонах України з врахуванням ролі етнічного чинника досліджують С. Асланов, В. Дівак, О. Кривицька та ін. Відносини між національними меншинами і спорідненими їм державами стали предметом зацікавлення П. Гриценко, О. Павлятенко, Є. Рябініна, Ю. Сліпецької, Н. Терес, Т. Халавки. Проте не завжди акцентується увага на тому, що в деяких регіонах України виникла або ж потенційно можлива саме іредентистська форма сепаратизму. Безумовно, виникнення сепаратистських настроїв в Україні базується на багатьох чинниках суто політичного і економічного характеру, але саме етнічна складова сепаратизму може слугувати підставою для підтримки дій сепаратистів ззовні, з боку сусідніх держав. У ситуації, коли меншини можуть бути включеними в іредентистські проекти інших держав, більш пильної уваги вимагає аналіз проблем, які має вітчизняна етнополітика у питанні забезпечення прав національних меншин, внаслідок чого вона виявляється нездатною попередити появу іредентистських настроїв.

Мета статті полягає у аналізі етнополітики в Україні через призму її здатності до попередження проявів іредентизму. У центрі дослідження перебувають два аспекти: задоволення потреб національних меншин і регулювання взаємодії між національними меншинами і спорідненими їм державами.

Вважаємо за доцільне першочергово зробити декілька зауважень методологічного характеру. Єдине конвенціональне визначення іредентизму відсутнє, що пояснюється трансформацією іредентизму за період його існування. У XIX ст. іредентизм полягав у вимогах політичних організацій націоналістичного спрямування, як наприклад, «Об'єднання за визволення Італії» (l'Associazione inprodel' Italia irredenta), приєднати до Італії ті суміжні території сусідніх держав, населення яких розмовляло італійською мовою. Ці території вважалися «незвільненими» (з італійської мови irredente – «незвільнений», «невикуплений»). Італійська влада почала цілеспрямоване втілення іредентистських планів наприкінці XIX ст., тобто італійський випадок засвідчує, що іредентизм фактично став політичним курсом держави. Саме тому вважаємо доцільним введення в науковий обіг поняття «політика іредентизму» для позначення цілеспрямованого курсу держави або інших політичних інститутів (політичних партій, громадських організацій) щодо приєднання населення, яке вважається спорідненим за низкою ознак, у т.ч. мовною, разом з територією його проживання, до складу іншої держави, яка вважається «спорідненою». З боку національних меншин зміст іредентистських вимог складає прагнення увійти до складу спорідненої держави обов'язково разом з територією, на якій вона проживає. Огляд історії іредентизму показує, що у XX ст. відбулася його трансформація, адже в умовах постбіполярної системи міжнародних відносин відкриті територіальні претензії порушують міжнародний порядок, тому іредентизм найчастіше виступає в більш поміркованій формі, яка, за визначенням зарубіжного дослідника Дж. Ландау, проявляється у вигляді декларативної зацікавленості деякої держави в добробуті етнічно або культурно спорідненої групи, яка проживає за її межами [15]. Вважаємо цілком обґрунтованою типологію іредентизму, запропоновану Дж. Ландау: поміркований, метою якого є захист етнічно спорідненого населення від асиміляції і дискримінації, та радикальний, спрямований на приєднання (анексію) територій, на яких проживають споріднені групи [16]. На нашу думку, у сучасному світі поміркований, або «м'який» варіант, політики іредентизму реалізується тоді, коли деяка держава, мотивуючись «захистом споріднених груп», переслідуючи власні інтереси, починає здійснювати дії, які порушують законодавство держави, у якій проживають ці споріднені групи (наприклад, надаючи громадянство своєї держави). Ситуація стає більш загрозливою, коли у спорідненій державі націоналістичнополітичні сили починають просувати ідею відродження «Великої держави». Що ж до радикального іредентизму, то у сучасних умовах він є скоріше винятком, який реалізувала влада Російської Федерації, порушивши норми міжнародного права.

Нормативне забезпечення етнополітики в Україні у напрямі задоволення прав етно-

національних меншин включає низку правових актів, серед яких Закони України «Про національні меншини в Україні» (1992 р.) і «Про об'єднання громадян» (1992 р.), Конституція України (1996 р.), які закріплюють за етнічними меншинами право на вільний розвиток у різних суспільних сферах. За українським законодавством всім національним меншинам гарантоване право на національно-культурну автономію і створення національних громадських об'єднань, які мають право висувати своїх кандидатів у депутати на виборах органів державної влади різних рівнів. Крім того, у процесі реалізації прав національних меншин Україна впроваджує настанови, закріплені у Рамковій конвенції «Про захист національних меншин» (1995 р.), Лундських рекомендацій про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті (вересень 1999 р.) та ін. Однак за тривалий час існування незалежної держави не було прийнято «Концепцію державної етнонаціональної політики України», яка б глобально визначила стратегію української етнополітики, у тому числі щодо забезпечення прав національних меншин.

Тим часом у питанні реалізації прав національних меншин є певні проблеми. Зокрема, закон «Про національні меншини в Україні» закріплює за національними меншинами право на національно-культурну автономію, що передбачає користування рідною мовою і забезпечення навчального процесу у закладах освіти, діяльність національних культурних товариств, розвиток національних традицій і задоволення інших культурних потреб (література, мистецтво, ЗМІ), створення національних культурних і навчальних закладів тощо [11]. Але, як зазначає І. Кресіна, в українському законодавстві інститут національно-культурної автономії, який покликаний задовольняти етнокультурні потреби етноспільнот, не прописаний, і законодавча база для реалізації права меншин на національно-культурну автономію відсутня [6, с. 22]. Щодо культурної і освітньої сфер можна говорити про вільне функціонування національних мов, натомість, на жаль, незахищеною видається сама українська мова. Наприклад, протягом останніх років на Закарпатті, де у закладах освіти навчання проводилося угорською мовою, сталася парадоксальна ситуація: значна кількість випускників не могла скласти ЗНО з української мови, яка є державною (! – *Н. Г.*).

Представники національних меншин як громадяни України можуть проводити свої інтереси, утворюючи політичні партії і громадські організації. Згідно Закону «Про політичні партії в Україні» (2001 р.), політичні партії можуть мати тільки всеукраїнський статус [12]. В Україні існує декілька політичних партій з етнічною складовою, серед них найбільш відомі Демократична партія угорців України, «КМКС» Партія угорців України, партія «Руський блок». О. Ляшенко підкреслює, що ті партії, які виникли за роки незалежності і певною мірою мали етноцентричний характер, у

переважній більшості були україноцентричними і українофільськими [9, с. 124]. Ці партії, маючи всеукраїнський статус, тим не менш досить активні у суспільно-політичному житті саме тих регіонів, де проживають відповідні етнічні групи, тому мають помітний успіх на місцевих виборах. У зарубіжних країнах виникнення етнічних партій – досить поширене явище. На думку Г. Луцишин, етнічні партії можуть виконувати різну роль: у стабільних демократичних країнах вони доповнюють етнополітику держави, найчастіше захищаючи права національних меншин, а в перехідний етап розвитку держави, навпаки, сприяють виникненню і загостренню міжетнічних конфліктів [8, с. 113]. Власне, дестабілізуючу функцію тривалий час виконували проросійські партії і громадські організації у Криму, формуючи ірредентистські настрої в регіоні.

Національні меншини беруть активну участь у виборчому процесі. Але Ю. Остапець наголошує на тому, що в українському законодавстві ніяких прерогатив для представників національних меншин не робиться, тобто, знову таки, «задекларовані в конституційних засадах та законах України виборчі права національних меншин не мають відповідних механізмів реалізації на практиці» [10, с. 396]. Зокрема, відсутні національні виборчі округи, які б гарантовано давали змогу представникам національних меншин бути представленими у вищих органах влади. Саме тому у липні 2018 р. голова КМКС народний депутат Л. Брензович звернувся з листом до голови ЦВК України з листом щодо створення на виборах 2019 року в Закарпатській області, у місцях компактного проживання угорців, національного виборчого округу. Такий округ діяв на виборах 1998 і 2002 років, але напередодні виборів 2014 року подібне прохання було відхилене [5].

Безумовно, представники національних меншин відчують на собі вплив непростой економічної ситуації в країні, а тому чимало з них приймають рішення про роботу у сусідніх державах, у тому числі споріднених, оскільки у цьому випадку працевлаштування полегшується завдяки знанню мови а й то завдяки наявності паспорта іншої держави, що, звісно, незаконно з точки зору українського законодавства.

Внаслідок неврегульованості низки питань у сфері реалізації прав національних меншин маємо ситуацію, за якої в ідентифікаційній системі індивіда національна ідентичність не є пріоритетною, натомість домінують локальні або ж наднаціональні ідентичності. Так, наприкінці 2015 року Центр Разумкова у рамках реалізації проекту «Ідентичність громадян України: тенденції змін, виклики та перспективи для національної єдності» провів загальнонаціональне соціологічне опитування, яке показало, що однакові частки (по 40%) респондентів засвідчили, що «в першу чергу» пов'язують себе з Україною або з конкретним населеним пунктом (містом, селом), де вони проживають. Інші 11,4% опитаних пов'язують себе з регіоном проживання. 2,1% респондентів

ідентифікує себе з Радянським Союзом, 1,5% – з Європою, 0,6% – з Росією [4, с. 3]. Слід звернути увагу на те, що опитування, яке проводилося на території України і в ситуації, коли вже йшла гібридна війна Росії проти України, все ж показало невеликий відсоток (2,7%) тих, хто першочергово ідентифікує себе з СРСР чи Росією. Проте слід констатувати позитивні зрушення, які поступово відбуваються в ідентифікаційній системі громадян. За даними загальнонаціонального опитування громадян та експертів, проведеного наприкінці 2017 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, вже 73% респондентів першочергово вважали себе громадянами України, а 15,8% опитаних – мешканцями регіону, в якому проживають [14].

Таким чином, недостатня увага держави до реалізації прав етнонаціональних меншин потенційно створює сприятливий ґрунт для впливу сусідніх держав на споріднені групи. Ці держави формують власну «пропозицію», яка виявляється привабливою для представників національних меншин, наприклад, щодо змістовного наповнення інформаційного простору чи тлумачення історичного минулого; не останню роль відіграє і економічна пропозиція щодо працевлаштування в сусідній державі. Однак ці «пропозиції» можуть суперечити національним інтересам держави, у якій перебуває меншина. У цьому контексті слід зауважити, що в Україні питання взаємодії національних меншин і споріднених їм держав недостатньо врегульовані з точки зору нормативного забезпечення і прикладних механізмів їх реалізації.

У європейському правовому просторі відсутня конвенційне поняття, яке б застосовувалося для позначення держав, які мають споріднені групи у сусідніх країнах. У Больцанських рекомендаціях ОБСЄ про національні меншини в міждержавних відносинах (2008 р.) визначено, що поняття «споріднена держава» використовується для позначення тих держав, більшість населення яких розділяє етнічні або культурні характеристики з меншістю населення іншої країни. Там же зазначено, що поряд з поняттям «споріднена держава» існують і інші терміни, які передають схоже значення, такі як «історична батьківщина» або «материнська держава», тому використання даного поняття по відношенню до держав і національних меншин є суперечливим і не має загальноприйнятого наукового чи правового визначення [19, р. 2, 3]. В українському законодавстві зустрічаємо поняття «історична батьківщина». Зокрема, Декларація прав національностей України, прийнята 1 листопада 1991 р., зафіксувала право представників національних меншин і їхніх національних культурних центрів і товариств на встановлення вільних контактів із своєю історичною батьківщиною [2]. У статті 15 Закону України «Про національні меншини» спеціальний термін відсутній, натомість вказано, що представники національних меншин і національні громадські об'єднання мають право

вільно встановлювати і підтримувати зв'язки з особами своєї національності та їх громадськими об'єднаннями за межами України, одержувати від них допомогу для задоволення мовних, культурних, духовних потреб, брати участь у діяльності міжнародних неурядових організацій [11].

Важливе визначення оптимальних і прийнятних способів взаємодії історичної батьківщини і спорідненої групи. Найчастіше форми взаємодії, які, наприклад, зазначені у Законі «Про національні меншини», не конкретизовані, наприклад, досить нечітко «одержання допомоги для задоволення мовних потреб» на практиці може приймати абсолютно різне вираження, аж до майже тотального впровадження мови сусідньої держави у систему освіти, культури, ЗМІ регіону, де проживає національна меншина. Досить загальні формулювання про напрями взаємодії закріплені у двосторонніх договорах про добросусідські відносини. Відсутність державного контролю над відносинами національних меншин і споріднених держав призвела до потужного ідеологічного впливу сусідніх держав на споріднені групи в Україні.

Для прикладу охарактеризуємо взаємодію Росії і Угорщини зі спорідненими групами. Російська меншина є найбільшою національною меншиною в Україні, яка вже тривалий час перебуває у полі зору російської влади. В російській політиці іредентизму одну з ключових позицій посідає ідеологема «співвітчизники за кордоном». До числа співвітчизників відноситься велике коло осіб, які проживають за межами федерації, у тому числі особи, які перебували в громадянстві СРСР або проживають у державах, що входили до складу СРСР. Ідеологема «захисту співвітчизників за кордоном» є лише однією з цілого комплексу ідей, на яких базується іредентистська складова у зовнішній політиці Росії, поряд з ідеєю «русского мира», російського народу як розділеного та «великої російської цивілізації». Ці ідеї сукупно формують підвалини для експансіоністської іредентистської політики російської влади, від якої зараз і потерпає Україна.

Форми, у яких Російська Федерація реалізувала вплив на населення Криму і Донбасу, різноманітні, – діяльність проросійських партій і громадських організацій, постійна присутність російського інформаційного продукту у медіапросторі, реалізація цілого комплексу заходів по підтримці співвітчизників (нагородження найбільш активних громадських діячів, навчання молоді у російських вишах тощо). Фактично Росія проводила власну політику ідентичності в названих регіонах, яка виявилася досить успішною, адже, як зауважує А. Жумаділов, профіль середньостатистичного жителя Криму дедалі більше резонує із профілем середньостатистичного росіянина [3, с. 99]. На жаль, українська влада мала досить багато прорахунків у реалізації етнополітики, зокрема, їй не вдалося виконати важливе завдання формування спільної національно-громадянської ідентичності. Тим часом етнічний чинник відіграв не останню

роль у конфлікті, що виник між Україною і Росією, адже втручання Російської Федерації у внутрішні справи суверенної Української держави відбувалося у першу чергу під гаслом захисту прав російського і російськомовного населення України.

Останнім часом досить потужний вплив на життя угорців Закарпаття здійснює Угорщина. Вітчизняні вчені занепокоєні тактикою «повільного просування», яка реалізується нею на українських теренах. Є. Рябінін, зауважуючи потужний вплив Угорщини на економічну, освітню і культурну сфери регіону, вважає, що Угорщина проводить «повзуче м'яке зайняття Закарпаття» [17, р. 81]. На думку П. Гриценка, нинішня «мадяризація» Закарпаття угорською владою є кроком по реалізації завдань так званого м'якого приєднання угорськомовної частини Закарпаття до Великої Угорщини. Він вважає, що політичні амбіції лідерів Угорщини лише камуфлюються під добродійну ідею допомоги угорськомовним громадянам України, а насправді перетворюють ціле покоління угорців Закарпаття на національне гетто, майбутнє якого змодельоване сусідньою державою, тобто навчання лише в угорськомовних середніх спеціальних чи вищих освітніх закладах і працевлаштування у сусідній державі [1, с. 32–34]. Також доцільно згадати негативну реакцію угорської влади восени 2017 року на мовну статтю Закону України «Про освіту», що фактично засвідчилої небажання щодо інтеграції етнічних угорців в мовно-освітній простір України, хоч цей крок і розкриває широкі перспективи перед ними щодо навчання в українських вишах і працевлаштування в Україні.

Отже, на даний час етнополітика в Україні має деякі проблеми у питанні реалізації прав національних меншин і їх взаємодії зі спорідненими державами, зокрема: недостатньо розроблені правові норми щодо реалізації права на створення національно-культурної автономії, не прописані форми взаємодії національних меншин і споріднених держав; відсутня система органів державної влади, які б контролювали цю взаємодію. Не останню роль відіграє той факт, що держава цілеспрямовано не формує загальнодержавну ідентичність, адже національні інтереси перебувають на другому плані. Разом з тим не вирішуються інші нагальні питання, наприклад, щодо подвійного громадянства. Влада Угорщини, Румунії і Російської Федерації видає паспорти «етнічним родичам», і, хоч подвійне громадянство заборонене законодавством України, питання покарання за набуття громадянством України громадянства іншої держави жодним чином не регламентоване.

В умовах, коли анексовано Крим, а на Сході України тривають військові дії, українська влада повинна докласти усіх зусиль, аби ці сценарії не повторилися в жодному іншому регіоні України. Тож вітчизняна етнополітика потребує нагального реформування, а для цього необхідні політична воля і виваженість у регулюванні досить чутливої сфери міжнаціональних відносин.

Американський політолог А. Степан пропонує дві моделі етнополітики, які можливі у поліетнічній державі, – «нація–держава» і «держава–нація». Перша модель спрямовується на створення політичної нації єдиної національної ідентичності. Характерне домінування одного етносу, так званої «мобілізованої групи» з правом проведення асиміляційної політики в сферах освіти, мови, культури. Прикладами є унітарні держави Франція і Японія. Модель «держави–нації» передбачає існування кількох націй і кількох національних ідентичностей. Держава всіляко підтримує ідентичності, у тому числі через визнання декількох державних мов, надання політичної автономії тощо. Дана модель запроваджена у державах, які реалізують принцип федералізму, – Бельгія, Індія, Іспанія. І хоч Україна є поліетнічною державою, у якій існує більш ніж одна «мобілізована група», проте, за твердженням А. Степана, модель «держави–нації» їй не підходить з причини потенційної іредентистської загрози з боку Росії. Науковець розглядає як оптимальний для України варіант реалізації моделі «нації–держави», але у більш м'якому варіанті. Аргументує свою думку тим, що в Україні національна і мовна ідентичності не завжди співпадають, тому можливо проводити мовну політику, яка не викликати спротиву [18, р. 279–308]. Отже, українська етнополітика першочергово повинна спрямовуватися на формування української політичної нації і, відповідно, загальнонаціональної ідентичності. Безумовно, вітчизняна етнополітика повинна враховувати інтереси меншин, але український компонент має виконувати центральну роль. Інтегруючі цінності можуть бути сформовані у вигляді національної ідеї, однак внаслідок постійного переформатування українського політикуму зміст цієї ідеї постійно змінюється. Зростання добробуту громадян також може стати чинником, що згуртовує представників регіональних політичних культур, адже чимало українських громадян виїжджають за кордон саме з метою покращення економічного становища. Необхідно здійснити низку важливих кроків, серед яких: чітке правове закріплення усіх норм, які регулюють права і статус національних меншин в Україні, розробка механізмів реалізації національно–культурної автономії (зокрема, чітке окреслення сфери застосування мови меншин в освіті, ЗМІ), участі представників національних меншин у виборчому процесі (створення національних виборчих округів, квоти для представників національних меншин у парламенті) тощо.

У контексті попередження виникнення іредентистських настроїв необхідна більш пильна увага до прикордонних меншин, які межують зі спорідненою державою. Т. Халавка пропонує чотири моделі акультурації меншин у прикордонних регіонах, вибір кожної залежить від трьох чинників: законодавчого забезпечення прав національних меншин, їх участі у суспільно–політичному житті і від впливу «спорідненої держави». Додатково

враховується, яку концепцію формування нації застосовують держава, у якій проживає етнічна меншина, і етнічна Батьківщина, – громадянсько–територіальну чи етнічно–генеалогічну. Це моделі сегрегації, інтеграції, асиміляції і маргіналізації. Т. Халавка зазначає, що органи влади повинні уникати застосування сегрегаційної моделі, тому що за сприяння сусідньої етнічної батьківщини в цих групах може сформуватися іредентистський націоналізм [13, с. 147–149]. Саме тому особливу увагу слід приділяти пошуку оптимальних способів взаємодії споріднених держав і національних меншин, адже узгоджені державами і чітко прописані форми співпраці здатні забезпечити від виникнення іредентизму. Як правило, прикордонні регіони беруть участь у транскордонному співробітництві, базові засади якого регламентовані низкою європейських документів. У цьому випадку соціокультурні і економічні зв'язки між суміжними регіонами стають більш інтенсивними. Взагалі форми впливу споріднених держав на освітню, культурну сферу і ЗМІ прикордонного регіону вимагають більш пильного контролю з боку держави, у якій проживає національна меншина, адже саме вони є найбільш сприятливим ґрунтом для ідеологічного впливу на свідомість споріднених груп.

Висновки. Таким чином, виникнення іредентистських настроїв у окремих регіонах України певною мірою було спричинене відсутністю ефективної етнополітики. Задля попередження поширення іредентизму в прикордонних регіонах державі необхідно нагально розробити нову етнополітичну стратегію і бути послідовною у реалізації поставлених цілей. У центрі уваги має перебувати пошук оптимальних форм взаємодії національних меншин у прикордонних регіонах і споріднених їм держав, які б не створювали потенційних загроз для національної безпеки України. Вважаємо, що регулювання етнополітичних процесів буде більш ефективним також за умови одночасної інтенсифікації регіональної політики, проведення децентралізації влади по жвавленню економічних реформ. Безумовно, науковцям і політикам потрібно вивчати і аналізувати зарубіжний досвід проведення етнополітики, адже практично усі поліетнічні держави періодично стикаються з необхідністю попередження чи подолання наслідків відцентрових процесів, і саме послідовна етнополітика держави, спрямована на захист і реалізацію прав етнічних меншин, здатна попередити появу іредентистських настроїв.

Список використаних джерел

1. Гриценко, П.Ю., 2018. 'Мова як індикатор угорсько–українських відносин сьогодні', *Стратегічні пріоритети*, №1 (46), с.26–37.
2. 'Декларація прав національностей України, 1 листопада 2001 р.'. [online] Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1771–12> (дата звернення: 20.08.2018).
3. Жумаділов, А., 2014. 'Реінтеграція Криму: методологічні аспекти', *Національна безпека і оборона*, №5–6, с.97–99.
4. 'Ідентичність громадян України: зміни, тенденції, регіональні особливості', 2016, *Національна безпека і оборона*, №3–4 (161–162), с.2–57.

5. 'КМКС просить ЦВК створити на Закарпатті на виборах-2019 окремий «угорський» округ», *Закарпаття онлайн*, 19 липня 2018 р. [online] Доступно: <https://zakarpattia.net.ua/News/183541-KMKs-prosyt-TSVK-stvoryty-na-Zakarpatti-na-vyborakh-2019-okremyi-uhorskyi-okruh> (дата звернення: 20.08.2018).
6. Кресіна, І., 2017. 'Національно-культурна автономія: правовий шлях вирішення русинської проблеми', *Стратегічні пріоритети*, №1 (42), с.18–23.
7. Литвиненко, О., 2009. 'Кримський проект Російської Федерації: спроба реконструкції політики на основі адгос рішень', *Національна безпека і оборона*, №5 (109), с.73–76.
8. Луцишин, Г., 2010. 'Особливості розвитку етнічних партій в Україні', *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*, Вип.17, №912, с.113–118.
9. Ляшенко, О., 2010. 'Участь етнополітичних партій у політичному процесі в Україні: досвід і перспективи', *Наукові записки ІПЕНД*, Вип.46, с.117–138.
10. Остапеч, Ю., 2016. 'Електоральна поведінка та представництво в органах влади угорської громади Закарпаття', *Гілея: науковий вісник*, Вип.113, с.392–397.
11. 'Про національні меншини в Україні: Закон України №2494–XII від 25 червня 1992 року'. [online] Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>(дата звернення: 01.09.2018).
12. 'Про політичні партії в Україні: Закон України №2365–III від 5 квітня 2001 року'. [online] Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>(дата звернення: 01.09.2018).
13. Халавка, Т., 2013. 'Вплив концепцій етнічностей на моделі акумуляції в етноконтактних регіонах', *Ефективність державного управління: Збірник наукових праць*, Вип.34, с.144–150.
14. '73% українців вважають себе громадянами України, не вдаючись до регіональної приналежності', *Фонд «Демократичні ініціативи»*. [online] Доступно: <http://uacrisis.org/ua/63484-results-of-2017-and-forecasts-for-2018> (дата звернення: 01.09.2018)
15. Landau, J., 1991. 'The Upsand Downs of Irredentism: The Case of Turkey (Chapter 6)'. In: *Chazan N. (ed.) Irredentism and International Politics*. Boulder, p.81–96.
16. Landau, JM., 1995. 'Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation', Bloomington: *Indiana University Press*, 275 p.
17. Ryabinin, Y., 2018. 'Hungarian exogenous influence on the separatism movement in Transcarpathian region', *Стратегічні пріоритети*, №1 (46), p.79–83.
18. Stepan, A., 2005. 'Ukraine: Improbable democratic «nation-state» but possible democratic «state-nation»?', *Post-Soviet affairs*, Columbia, №4, p.279–308.
19. 'The Bolzano / Bozen Recommendation son National Minoritiesin Inter-State Relations & Explanatory Note June 2008', 2008, *Organization for Security and Co-operation in Europe*. [online] Доступно: <https://www.osce.org/hcnm/bolzano-bozen-recommendations?download=true> (дата звернення: 04.03.2018).
1. Grycenko, PJu., 2018. 'Mova jak indyikator ugors'ko-ukrai'ns'kyh vidnosyn s'ogodennja (Language is an indicator of the Hungarian-Ukrainian relations of the present)', *Strategichni priorytety*, №1 (46), s.26–37.
2. 'Deklaracija prav nacional'nostej Ukrai'ny, 1 lystopada 2001 r. (Declaration of the Rights of Nationalities of Ukraine, November 1, 2001)'. [online] Dostupno: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1771-12> (data zvernennja: 20.08.2018).
3. Zhumadilov, A., 2014. 'Reintegracija Krymu: metodologichni aspekty (Reintegration of the Crimea: methodological aspects)', *Nacional'na bezpeka i oborona*, №5–6, s.97–99.
4. 'Identychnist' gromadjan Ukrai'ny: zminy, tendencii', regional'ni osoblyvosti (Identity of Ukrainian citizens: changes, trends, regional peculiarities)', 2016, *Nacional'na bezpeka i oborona*, №3–4 (161–162), s.2–57.
5. 'KMKs prosyt' CVK stvoryty na Zakarpatti na vyborah-2019 okremyj «ugors'kyj» okrug (CMSC asks the CEC to create a separate «Hungarian» district in Transcarpathia in the 2019 elections)', *Zakarpattia onlajn*, 19 lypnja 2018 r. [online] Dostupno: <https://zakarpattia.net.ua/News/183541-KMKs-prosyt-TSVK-stvoryty-na-Zakarpatti-na-vyborakh-2019-okremyi-uhorskyi-okruh> (data zvernennja: 20.08.2018).
6. Kresina, I., 2017. 'National'no-kul'turna avtonomija: pravovyj shljah vyrishennja rusyns'koi' problemy (National-cultural autonomy: a legal way to resolve the Rusyn problem)', *Strategichni priorytety*, №1 (42), s.18–23.
7. Lytvynenko, O., 2009. 'Kryms'kyj proekt Rosijs'koi' Federacii': sprobа rekonstrukcii' polityky na osnovi adhoc rishen' (The Crimean project of the Russian Federation: an attempt to rebuild policies based on adhoc decisions)', *Nacional'na bezpeka i oborona*, №5 (109), s.73–76.
8. Lucyshyn, G., 2010. 'Osoblyvosti rozvytku etnichnyh partij v Ukrai'ni (Features of the development of ethnic parties in Ukraine)', *Visnyk Harkivs'kogo nacional'noho universytetu im. V. N. Karazina. Serija: Pytannya politologii'*, Vyp.17, №912, s.113–118.
9. Ljashenko, O., 2010. 'Uchast' etnopolitychnykh partij u politychnomu procesi v Ukrai'ni: dosvid i perspektyvy (Participation of ethnopoltical parties in the political process in Ukraine: experience and perspectives)', *Naukovi zapysky IPIEND*, Vyp.46, s.117–138.
10. Ostapec', Ju., 2016. 'Elektral'na povedinka ta predstavnyctvo v organah vlady ugors'koi' gromady Zakarpattja (Electoral behavior and representation in the authorities of the Hungarian community of Transcarpathia)', *Gileja: naukovyj visnyk*, Vyp.113, s.392–397.
11. 'Pro nacional'ni menshyny v Ukrai'ni: Zakon Ukrai'ny №2494–XII vid 25 chervnja 1992 roku (On National Minorities in Ukraine: Law of Ukraine No.2494–XII of June 25, 1992)'. [online] Dostupno: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>(data zvernennja: 01.09.2018).
12. 'Pro politychni partii' v Ukrai'ni: Zakon Ukrai'ny №2365–III vid 5 kvitnja 2001 roku (On Political Parties in Ukraine: Law of Ukraine No. 2365–III of April 5, 2001)'. [online] Dostupno: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>(data zvernennja: 01.09.2018).
13. Halavka, T., 2013. 'Vplyv koncepcij etnichnostej na modeli akumul'racii' v etnokontaktnyh regionah (The Influence of Ethnic Concepts on the Model of Acculturation in Ethno-Contact Regions)', *Efektivnist' derzhavnogo upravlinnja: Zbirnyk naukovykh prac'*, Vyp.34, s.144–150.
14. '73% ukrai'nciv vvažajut' sebe gromadjanamy Ukrai'ny, ne vdajuchys' do regional'noi' prynalezhnosti (73% of Ukrainians consider themselves citizens of Ukraine without resorting to regional affiliation)', *Fond «Demokratychni inicjatyvy»*. [online] Dostupno: <http://uacrisis.org/ua/63484-results-of-2017-and-forecasts-for-2018> (data zvernennja: 01.09.2018)
15. Landau, J., 1991. 'The Upsand Downs of Irredentism: The Case of Turkey (Chapter 6)'. In: *Chazan N. (ed.) Irredentism and International Politics*. Boulder, p.81–96.
16. Landau, JM., 1995. 'Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation', Bloomington: *Indiana University Press*, 275 p.
17. Ryabinin, Y., 2018. 'Hungarian exogenous influence on the separatism movement in Transcarpathian region', *Strategichni priorytety*, №1 (46), p.79–83.
18. Stepan, A., 2005. 'Ukraine: Improbable democratic «nation-state» but possible democratic «state-nation»?', *Post-Soviet affairs*, Columbia, №4, p.279–308.
19. 'The Bolzano / Bozen Recommendation son National Minoritiesin Inter-State Relations & Explanatory Note June 2008', 2008, *Organization for Security and Co-operation in Europe*. [online] Dostupno: <https://www.osce.org/hcnm/bolzano-bozen-recommendations?download=true> (data zvernennja: 04.03.2018).

References

* * *